

Ключові слова: Національне державотворення, конституціоналізм, Український Далекий Схід, територія, функції, інституції, громадянське суспільство, державно-правова основа, нормативно-правові акти, законодавча діяльність

Gumenyuk Vitaliy Honored Lawyer of Ukraine, PhD in Law, International Lecturer/Senior Researcher, Associate Professor, Associate Professor of Theory and History of State and Law «University of Economics and Law «KROK», Kyiv, <https://orcid.org/0000-0001-8562-4389>

THE FIRST UKRAINIAN FAR EASTERN CONGRESSES AS AN ELEMENT OF THE STATE-FORMING PROCESSES OF THE UKRAINIAN FAR EASTERN REPUBLIC

Abstract. In the process of research it was determined that the formation of a single platform of the Ukrainian national movement on a scale of the entire Far East was carried out in 1917-1918 by four Ukrainian Far Eastern Congresses, which became the highest representative bodies of the Ukrainian population of the region. The I Ukrainian Far Eastern Congress expressed full agreement with the position of the Ukrainian Central Rada, which it considered as the Provisional Government of Ukraine. In particular, the congress spoke out for the transformation of 57roble into a federal democratic republic with the granting of national-territorial autonomy to Ukraine and its colonies, since only autonomy guaranteed the freedom of the Ukrainian people, cultural development in all personal, public and state manifestations of life. In political terms, the future of the Ukrainian Far Eastern Republic was considered within the framework of national-territorial autonomy. The Second All-Ukrainian Far Eastern Congress was called upon to decide the fate of Far Eastern Ukrainians in the new political conditions that had developed by the beginning of 1918, and was also supposed to determine the fate of Far Eastern Ukrainians in relation to the 57roblem57a coup in 57roble, the decision of the Third Far Eastern Congress of soviets, held in December 1917, on the transfer of all power in the Far East to the soviets, the proclamation by the Third Universal of the Ukrainian Central Council of the Ukrainian People's Republic, and to hold elections of representatives of Far Eastern Ukrainians to the Ukrainian Constituent Assembly. At the same time, the proclamation of independence of the Ukrainian People's Republic on January 22, 1918, actualized the issue of the return of Ukrainian immigrants to their homeland, and the idea of resettlement to Ukraine continued to gain wider popularity among the Ukrainian people, primarily due to the destructive policy of the Soviet government and, as a result, the growing economic and political instability that unfolded due to foreign intervention and civil war.

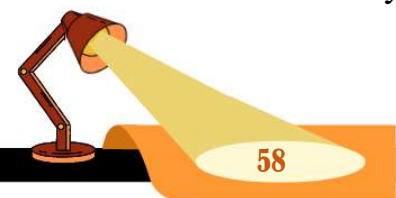
Keywords: National state-building, constitutionalism, Ukrainian Far East, territory, functions, institutions, civil society, state-legal basis, normative-legal acts, legislative activity

Постановка проблеми. Враховуючи події, які відбулися з 2014 року, а саме: анексія Автономної Республіки Крим, військове вторгнення на Східну Україну, а також повномасштабне військове вторгнення 24 лютого 2022 року на сучасну суверенну і незалежну, демократичну, соціальну, правову державу Україну, проблемою є ознаки (р)осійських експансіоністських амбіцій та імперіалістичної політики. Відтак необхідно актуалізувати дослідження та висвітлення питання державотворення Українського народу минулого століття, який наразі стає на захист демократичних цінностей, європейського шляху розвитку, територіальної цілісності та державного суверенітету України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню знань про Зелений Клин та феномен українського національного руху, що існував на Далекому Сході у 1917-1922 роках та став результатом національної самоорганізації місцевого українського населення, у своїх наукових публікаціях приділяли увагу українські та зарубіжні науковці: І. Багрянний, Ф. Ф. Буссе, П. Беркут, В. Кубійович, В. Кабузан, А. А. Кауфман, В. С. Ілліч-Світич, О. Мицюк, І. І. Шимонович, І. Світ, Т. Олесіюк, А. А. Попок, Ф. Заставний, В. Чорномаз, М. Новицький, І. Нам, П. Ф. Унтербергер, А. А. Меньшиков, М. Марунчак, Т. Француз-Яковець та інші.

Мета. Метою роботи є уточнення відомих раних, але недостатньо досліджених, виявлення нових фактів, поглиблення вивчення знань про Українську Далекосхідну Республіку, аналіз реального стану предмета дослідження.

Виклад основного матеріалу. Становлення єдиної платформи українського національного руху в масштабах усього Далекого Сходу у 1917-1918 роках здійснювалося найвищими представницькими органами українського населення краю Українськими Далекосхідними з'їздами, яких було чотири. Так, Перший Український Далекосхідний з'їзд відбувся 11-14 (23-26) червня 1917 року у місті Микільську-Усурійському, Другий Український Далекосхідний з'їзд – 4-7 (16-19) січня 1918 року у місті Хабаровську, Третій Український Далекосхідний з'їзд – 7-12 квітня (за новим стилем) 1918 року у місті Хабаровську, Четвертий Український Далекосхідний з'їзд – 25 жовтня – 1 листопада 1918 року у місті Владивостоці. Перший Український Далекосхідний з'їзд відбувся 11-14 (23-26) червня 1917 року у місті Микільську-Усурійському. У роботі з'їзду взяли участь 53 делегати та близько 100 гостей, які не мали права голосу, які представляли понад 20 громадських та військових українських організацій Далекого Сходу. У ході роботи з'їзду

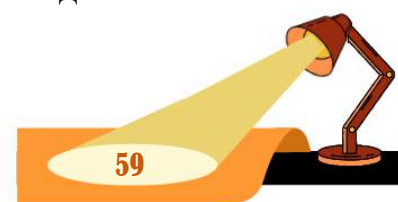

було сформульовано політичні вимоги далекосхідного українства, які лежали в руслі програмних положень усього українського національного руху, а у своїх постановках з політичного стану Перший Український Далекосхідний з'їзд виявив «великий національний ентузіазм» [1; 2, С. 131].

На Першому Українському Далекосхідному з'їзді представники від українських Громад та військових фортець міст та сіл (станції Маньчжурія та Хайлар, міста Харбін, Микільськ-Усурійський, Владивосток, Новокиївськ з трьома навколишніми селами, В'яземське, Хабаровськ, Благовещенськ та Іркутськ) обговорювали національні, шкільні, фондові та організаційні потреби українців на Далекому Сході. З технічних причин публікувалися лише постанови національної секції та фондової, які ухвалив з'їзд [3].

Щодо національного питання та політичних умов того часу Перший Український Далекосхідний з'їзд (національна секція) прийняв наступні рішення (ухвалив постанови) про: національно-територіальну автономію Україні та її колоніям – землям, які зайняли українці в межах (р)осійської держави, оскільки вона забезпечує вільності українського народу та культурний розвиток у всіх особистих, суспільних та державні прояви життя; повну згоду з вимогами Української Центральної Ради, яку з'їзд вважає Тимчасовим Урядом України; уповноваження Української Центральної Ради вимагати від Тимчасового Уряду декретування найширшої автономії України з парламентом та армією відповідно до сучасних (на той час) умов політичного, культурного та економічного життя (оскільки Україна на підставі Переяславського договору Хмельницького приєдналася до (р)осії, як «рівна до рівної»); висловлювання українства Далекого Сходу за (р)осійську (ф)едеративно-демократичну республіку; забезпечення виборчого права за 4-членною формулою із принципом пропорційності; визначення (р)осійської України, як автономної одиниці, межами не адміністративними, а етнографічними; вимагання від Тимчасового Уряду та Синоду скасування анафеми гетьмана України Івана Мазепи; вимагання негайного запровадження Міністерства у справах України; продовження війни до знищення мілітаризму та всіх режимів, які пригнічують народи, як з національної, так і з економічної сторони, а також реалізації права на самовизначення всіх народів світу, світ без анексії та контрибуції.

Щодо призначення дня Українського Національного Фонду на всіх українських землях Перший Український Далекосхідний з'їзд (фондова секція) прийняв наступні рішення (ухвалив постанови). Україна має на меті національно-територіальну автономію у (ф)едерації (р)осійської держави, для досягнення якої необхідні кошти, які повинні називатися «Національний Фонд» усієї України, який передається Українській Центральній Раді, яка знаходилася у місті Києві в Україні). Разом з тим, окрім вказаного Національного Фонду повинен існувати й Далекосхідний Фонд за назвою

«Залізний Фонд українців на Далекому Сході» (Далекосхідний «Залізний Фонд»), з якого кошти спрямувалися на різні національні справи далекосхідних українців. З метою збору коштів «Національного фонду» усієї України Українська Центральна Рада (яка керує всіма українськими справами), призначила один день на рік, цей день має відбутися і на Далекому Сході не пізніше ніж у липні. У день збору кожен українець повинен сплатити до Фонду свій одноденний заробіток (дохід), що контролюються місцевими Громадами, гуртками, товариствами. Ради Громад чи Комітети розповсюджують збирання коштів і на тих несвідомих українців, які ще не об'єдналися у Громаду чи не приєдналися до неї. Цього дня (або й два-три дні) Громади, гуртки влаштовують лекції, танці, спектаклі та інші гуляння та збори, де мають продаватися національні прапорці та стрічки, значки, квіти з метою збирання коштів, а цю справу доручено молоді. Задля отримання коштів на потреби українців на Далекому Сході (Далекосхідний «Залізний Фонд»), Український Далекосхідний з'їзд визначає такі джерела, від яких приходять кошти і прокидається і розвивається національна українська свідомість, а саме:

у Раді кожної Громади, має бути скриньку з надписом «На український залізний фонд Далекого Сходу»;

на закладах, магазинах, лавках, готелях, ресторанах, пошті, вокзалах, театрах, школах, управах, базарах, у суді та інших установах необхідно повісити замкнені ящики з написом «На залізний фонд українців Далекого Сходу», куди люди кидають пожертвування;

мати кожному свідомому українцю плоску замкнену коробку для оподаткування своїх знайомих громадян (брати і віддавати ці коробки в Громаду), а також організувати суспільство, яке складає список свідомих українців своєю округи та має обов'язок збирати гроші (податки) раз на місяць, 20-го чи 1-го числа, стільки, скільки визначить сама кожна людина;

раз на тиждень влаштовувати невеликі гуляння, свята, де кожен громадянин, незважаючи на його становище та доходи, бере участь та вносить вхідну плату, яку встановить керівництво гуляння. Буфети на гуляннях влаштовують самі ж українці, а у випадку передачі буфету окремій людині, яка повинна платити винагороду або плату за буфет на користь Громади. На гуляннях продаються українські листівки, книги, газети, стрічки, прапорці, значки та різні вироби та конфетти. Раз чи два на місяць влаштовуватиме театральні спектаклі, концерти, на влаштовані молоддю вечірок, щоб потанцювати, поспівати, вхід оплачується, сплачується та буфет. На вечірках, як і на весіллях, хрестинах продавати квіти, листівки, збирати копійки з тих, що включають у розмову чужі неукраїнські слова. Якщо Громада має гарний співочий колектив (хор) і хор запрошують чужі люди та суспільства співати на їхніх вечорах та виставах, відпускати співаків за гроші;

збирати по селах окремими посланцями, збирачами пожертвування таким способом: селяни дають по можливості зерно, картопля, борошно, курку, яйця, які тоді відвозяться до міста і продаються на базарі. Для контролю заводяться квитанції (з печаткою Громади та підписами Ради Громади), щоб видавати їх людям, записуючи прізвище жертводавця. При зборі збирач просвічує людей, розповідаючи про українську національні потреби;

виготовити такі марки 5-копійчані за зразком блоку – квитанційної книжки, перфоровані на дві половини для контролю. Марки використовували галичани, коли створювали 18-20 своїх українських гімназій, оскільки уряд австрійський і влада галицька (польська) відмовлялася давати на цю справу гроші з державної скарбниці. Так само робили галичани, коли ґрунтувалися бурси, де виховувалася молодь селянська та міщанська;

вибрати людей до організаційного Товариства чи Комітету, який має уважно спостерігати за збиранням грошей;

влаштувати аукціон, де продаватиме українські вироби, печиво, страви, костюми;

звертатися з усякою своєю потребою до свого, до українця, купити щось у магазині, або замовити щось у майстерні, або найняти людей, лікаря, адвоката, писаря тощо, а ті дають якийсь відсоток зі свого заробітку чи доходу до «Залізного фонду» (люди про своїх відвідуваннях повідомляють свою Громаду, гурток Раду);

заснувати кредитну касу (суспільство), до якої вступають усі свідомі українці, а прибуток направляється до «Залізного Фонду». Ця каса позичає гроші українським закладам, Громадам та окремим українцям, а гасло було «Свій до свого»;

заснувати «Український Національний Банк» для допомоги тим, хто повертається на територію України українцям, а також під торговельні операції, щоб підняти та розвинути українські кооперативи та полегшити грошове обіг всередині України. Усі українці вступають у «Український Національний Банк», вносячи пожертвування та обкладаючи самі себе;

призначити один день на рік на Далекому Сході для збору на «Залізний фонд»;

підготувати про всі ці способи збирання грошей на «Залізний Фонд» книжечку-брошуру та іншу книжечку-метелик «Що таке українці та якими вони мають бути»;

з грошей, які збирають Громади, гуртки, товариства, окремі свідомі українці на «Залізному Фонді» на Далекому Сході, 2/3 повертаються до місцевих фондів українських Громад, гуртків, товариств, спілок, 1/3 – передається до «Залізного Фонду Українського Далекого Сходу» (до Крайової Ради, яку має обрати другий український з'їзд на Далекому Сході). Гроші, які збирають у «День Національного Фонду» та «День Залізного Фонду Далекого

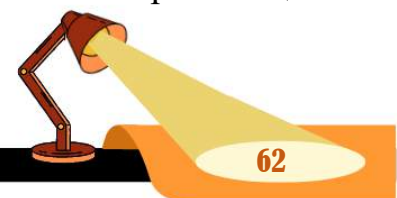

Сходу», всі без винятку передаються через Громади Української Центральної Раді та майбутній Крайовій Раді Далекого Сходу.

Отже, Перший Український Далекосхідний з'їзд висловив повну згоду з позицією Української Центральної Раді, яка розглядалася ним як Тимчасовий уряд України. Зокрема, з'їзд висловився за перетворення (р)осії на (ф)едеративно-демократичну республіку з наданням національно-територіальної автономії Україні та її колоніям, оскільки лише автономія гарантувала свободу Українського народу, культурний розвиток у всіх особистих, громадських та державні прояви життя. У політичному плані майбутнє Зеленого Клину розглядалося у межах національно-територіальної автономії (надання автономії не тільки Україні, а й її колоніям, як яких розглядалися землі, які зайняли українці в межах (р)осійської держави). Відповідно, з'їзд уповноважував Українську Центральну Раду вимагати від Тимчасового уряду декретування найширшої автономії України з парламентом та армією, відповідно до сучасних умов політичного, культурного та економічного життя. Відтак Перший Український Далекосхідний з'їзд рішуче підтримав ідею про створення в Україні національних військових формувань, які мали організовуватися відповідно до постанов Українського Генерального Секретаріату та покликані були відстоювати національні інтереси від будь-яких ворожих проявів. Перший Український Далекосхідний з'їзд висловився щодо питання про війну, підтримав знищення мілітаризму та всіх режимів, які пригнічують народи, як у національному відношенні, так і в економічному, і до здійснення права самовизначення всіх народів світу, а також – за світ без анексії та контрибуції. Разом з тим, ідея автономії України отримала підтримку в день відкриття з'їзду (11 червня 1917 року у місті Владивостоці) мітингу військовослужбовців-українців Владивостоцького гарнізону та місцевої української громадськості, який пройшов під гаслами «Автономія України», «Федеративно-демократ» «Вільна Україна з рідним своїм військом» [3].

Українській Центральній Раді надіслано вітання від обраного на з'їзді Тимчасового Українського Далекосхідного Комітету із побажаннями сил для досягнення національно-територіальної автономії та всіх пов'язаних з нею прав, що належали Україні до Переяславського договору від 1654 року. Крім того, Тимчасовий Український Далекосхідний Комітет клопотав Українську Центральну Раду про необхідність звернення уваги на національні інтереси українців Далекого Сходу (яких тут не менше 70%), взяти їх під свій захист і забезпечити їм повну автономію у всіх сферах політичного, національно-територіального, культурно-освітнього та економічного життя на принципі самоуправління [4].

У подальшому набуває поширення ідея української державності, яка розглядається як гарант стабільності та порядку. Це пов'язано із наростанням революційного радикалізму і, як наслідок – анархії та хаосу, що особливо

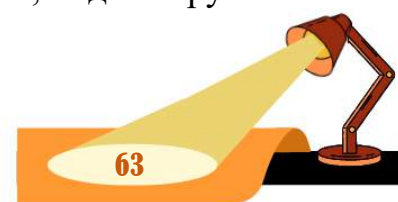
посилилися після захоплення більшовиками влади в (р)осії. У цих умовах проголошення в листопаді 1917 року Українською Центральною Радою Української Народної Республіки знайшло позитивний відгук і підтримку в українців Далекého Сходу, істотно вплинуло на позицію місцевих українських організацій в умовах громадянської війни, що розгорялася в (р)осії.

У зв'язку з проголошенням України Народною Республікою та тієї особливої політики, яку вела Українська Центральна Рада з виконання народних ідеалів та організації (ф)едеративної (р)осійської держави, Маньчжурська Українська Окружна Рада ухвалила постанову не брати участі ні в яких (р)осійських виступах, а усі українці, які проживали в Маньчжурії, як цивільні, так і військові, не повинні були брати участь у боротьбі (с)оціалістичних (р)осійських партій, а організовувати свої окремі частини військові та організації українського населення, що підкорялися через відповідний Військовий Штаб та Маньчжурську Українську Окружну Раду Українській Центральній Раді та її Генеральному Секретаріату у місті Києві.

Маньчжурська Українська Окружна Рада надіслала Українській Центральній Раді до Києва телеграму, в якій віталосся проголошення Української Народної Республіки і заявлялось, що маньчжурські українці вважають себе вільними від урядів іншої влади і визнають обов'язковими для себе лише розпорядження Української Центральної Ради. На Харбінських Залізничних зборах від 10 грудня 1917 року Маньчжурська Українська Окружна Рада влаштувала урочистий вечір, присвячений проголошенню Української Народної Республіки, у якому взяло участь понад тисячу осіб [5].

Разом з тим, 6 грудня 1917 року у місті Владивостоці відбувся масовий український мітинг (голова – В. Ткалич) на підтримку Української Центральної Ради. Подібні масові маніфестації, організовані місцевими українськими організаціями, пройшли в цей період і в інших містах Далекého Сходу. Вже незабаром, 4-7 січня 1918 року, у зв'язку із політичною обстановкою, що змінилася, у місті Хабаровську відбувся Другий Український Далекосхідний з'їзд, який покликаний вирішувати долю далекосхідного українства у нових політичних умовах, які склалися до початку 1918 року, а також повинен був визначити долю далекосхідного українства по відношенню до більшовицького перевороту в (р)осії, до рішення Третього Далекосхідного з'їзду Рад, що відбувся у грудні 1917 року, про перехід усієї влади на Далекому Сході до Рад, проголошення Третім Універсалом Української Центральної Ради Української Народної Республіки, провести вибори представників далекосхідного українства до складу Українських Установчих Зборів. Головою з'їзду було обрано М. Нерода, секретарем – Г. Мелашич [6].

У роботі Другого Українського Далекосхідного з'їзду взяло участь понад 50 делегатів (з Примор'я, Приамур'я, Камчатки, Забайкалля), думки та позиції яких з найактуальніших питань розділилися. Так, одна група

представлена ліво-соціалістичними силами на чолі з українським соціал-демократом В. Ткаличем та виступала з різкою критикою Української Центральної Ради за її нібито «буржуазність», а також не хотіла визнавати Українську Центральну Раду чимось більшим, ніж внутрішнім органом України. Національно орієнтованій частині з'їзду на чолі з галичанином В. Кійовичем і Харбінськими делегатами С. Головком та Ф. Тоцьким довелося витримати запеклу боротьбу з цією групою. У своєму виступі В. Кійович зазначив, що українці мають бути готові до боротьби з «так званою (р)осійською демократією», оскільки всі її представники – і соціал-демократи, і більшовики однаково ворожі до боротьби українців і у своєму (р)осійському імперіалізмі нічим не відрізняються від правих груп. На його думку, ліві шовіністи були навіть небезпечнішими за праві, будучи на словах лібералами. Крім того, він закликав українців рятуватися з вогню, що розпалювався. Лише після виступу В. Кійовича вдалося повести за собою більшість делегатів з'їзду, а четверо галичан, які брали участь у з'їзді, були кооптовані (введення до складу) до різних комісій Другого Українського Далекосхідного з'їзду [7].

Новий Український Далекосхідний Крайовий Комітет, обраний на Другому Українському Далекосхідному з'їзді, у своєму зверненні до Української Громади Далекосхідного з'їзду, у своєму зверненні до Української Громади Далекосхідного з'їзду закликав усіх українців краю до планової та інтенсивної роботи з організації збільшення кількості українців на Далекосході. До першого складу Українського Далекосхідного Крайового Комітету, який мав розпочати діяльність в місті Микільськ-Усурійському, було обрано головою – О. Ступак, а також П. Василенко, І. Ігнатенко, О. Попович, М. Прокопець. На Другому Українському Далекосхідному з'їзді в Хабаровську в січні 1918 року було обрано новий склад Комітету: голова – Г. Кириченко-Могила, Г. Мелашич, В. Кушнарєнко. Склад повинен був підготувати Статут Української Далекосхідної Крайової Ради. Розпочав роботу з агітаційною справою (члени комітету їздили по селах, активно агітуючи підтримати українську справу). Займалися просвітленням українського селянства, поширюючи інформацію про український національний рух. Комітет діяв до Третього Українського Далекосхідного з'їзду, в квітні 1918 року функції комітету перебрав на себе спеціально створений Український Далекосхідний (Крайовий) Секретаріат, якому доручалося: терміново надіслати запит до влади Української Народної Республіки про загальний стан справ у республіці, а також викласти політичне становище українців на Далекосході та просити з'їзд обраних у Український Далекосхідний Крайовий Секретаріат зареєструвати як посадових осіб Української Народної Республіки; терміново надіслати депешу мирної делегації до міста Смоленська з повідомленням про політичне становище українського питання на Далекосході і вимагати звернути увагу далекосхідних українських інтересів при мирних переговорах; терміново викорис-

тати усі можливі способи, приймаючи теперішнє (станом на час ухвалення постанови) політичне становище, у зв'язку з висадкою десанту, для забезпечення спокою та добробуту місцевого українського населення через усунення Українського Крайового Секретаріату з представниками іноземних держав [8].

Другий Український Далекосхідний з'їзд сприяв суттєвій активізації українського суспільного життя, а події в Україні значною мірою сприяли цьому. Під призмою утвердження самостійності Української Далекосхідної Республіки, відсутності терору, порядку, наявності своєї власної Республіки та армії, що надавало почуття впевненості, правоти, натхнення та віри [2, С. 130; 9].

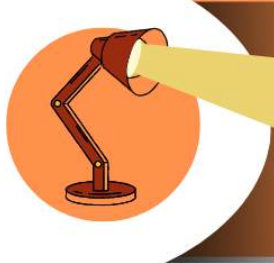
На Другому Українському Далекосхідному з'їзді нагальним питанням стало повернення українських переселенців в Україну, що передусім цікавило недавніх переселенців, які: оселилися на неродючих або взагалі непридатних для землеробства землях; так і не змогли подолати туги рідним краєм. Саме вони виявляли найбільший інтерес до діяльності українських організацій, а підґрунтям було сподівання на отримання земельних наділів на батьківщині у зв'язку з ліквідацією поміщицького землеволодіння [2, С. 132].

У зв'язку із вимушеним характером переселення, пов'язаних з тиском економічних факторів (аграрного перенаселення на батьківщині), серед українських переселенців на Далекому Сході панували надії на повернення на батьківщину та відчуття тимчасового характеру перебування на Далекому Сході, що було характерним не лише для бідняків та новоселів, а й заможних середняків, які мали добре влаштоване господарство. Це було властиво також й у дореволюційний період [10].

В. Кійович вважав, що українцям необхідно було скористатися своїми правами як найбільш численної національної групи на Далекому Сході, брати активну участь у кооперативному русі, впливати на місцеву адміністрацію, використовувати бюджетні кошти для фінансування української школи, видавництва, кооперативів для того, щоб закріпити Зелений Клин (Українську Далекосхідну Республіку) за Україною як її майбутню складову частину. Проголошення незалежності Української Народної Республіки 22 січня 1918 року ще більше актуалізувало питання повернення українських переселенців на батьківщину. Ідея переселення на Україну отримувала надалі все більш широку популярність серед Українського народу, завдяки, насамперед, руйнівній політиці (р)адянської влади і, як наслідок цього, наростаючій економічній та політичній нестабільності, що розгорталася іноземній інтервенції та громадянській війні.

Висновки. Сутність вищевикладеного зводиться до висновку, що становлення єдиної платформи українського національного руху в масштабах усього Далекого Сходу здійснювалося на 1917-1918 роках чотирма Українськими Далекосхідними з'їздами, які стали найвищими представницькими

органами українського населення краю. Перший Український Далекосхідний з'їзд відбувся 11-14 (23-26) червня 1917 року у місті Микільську-Усурійському, Другий Український Далекосхідний з'їзд – 4-7 (16-19) січня 1918 року у місті Хабаровську, Третій Український Далекосхідний з'їзд – 7-12 квітня (за новим стилем) 1918 року у місті Хабаровську, Четвертий Український Далекосхідний з'їзд – 25 жовтня – 1 листопада 1918 року у місті Владивостоці.

Перший Український Далекосхідний з'їзд висловив повну згоду з позицією Української Центральної Ради, яка розглядалася ним як Тимчасовий уряд України. Зокрема, з'їзд висловився за перетворення (р)осії на (ф)едеративно-демократичну республіку з наданням національно-територіальної автономії Україні та її колоніям, оскільки лише автономія гарантувала свободу Українського народу, культурний розвиток у всіх особистих, громадських та державні прояви життя. У політичному плані майбутнє Зеленого Клину розглядалося у межах національно-територіальної автономії.

Другий Український Далекосхідний з'їзд покликаний вирішувати долю далекосхідного українства у нових політичних умовах, які склалися до початку 1918 року, а також повинен був визначити долю далекосхідного українства по відношенню до більшовицького перевороту в (р)осії, до рішення Третього Далекосхідного з'їзду Рад, що відбувся у грудні 1917 року, про перехід усієї влади на Далекому Сході до Рад, проголошення Третім Універсалом Української Центральної Ради Української Народної Республіки, провести вибори представників далекосхідного українства до складу Українських Установчих Зборів.

Насамкінець зауважуємо, що питання повернення українських переселенців на батьківщину актуалізувало проголошення незалежності Української Народної Республіки 22 січня 1918 року. При цьому, ідея переселення на європейську Україну отримувала надалі ширшої популярності серед Української нації, завдяки, насамперед, руйнівній політиці (р)адянської влади і, як наслідок, назрілій економічній та політичній нестабільності, що розгорталася іноземній інтервенції та громадянській війні.

Література:

1. Світ І.В. Український Далекий Схід. Харбін, 1934. С.21.
2. Українство на Далекому Сході // Нова Україна. Календар на рік 1921-й. В., 1921. С. 130 – 132.
3. Українець на Зеленому Клині. 1917, 22 червня.
4. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф.3696. Оп.2. Спр.381. С.214.
5. Довганюк-Довгань А. Маньчжурська Українська Окружна Рада // Далекий Схід. 1938. № 8. С. 125.
6. Світ І. 1917 рік на Далекому Сході. 1917. С.158.
7. Несторович В. Серця і буревії. Чикаго-Детройт, 1965. С.202.

8. Приамурське життя. Х. 1918, 12 квітня.
9. Довганюк-Довгань А. Маньчжурська Українська Окружна Рада // Далекий Схід. 1938. № 9. С. 141.
10. Новицький М. Зелений Клин (Приморщина). Харків, 1928. С.41.

References:

1. Svit I.V. (1934). *Ukrains'kyj Dalekyj Skhid [Ukrainian Far East]*. Kharbin, S.21. [in Ukrainian].
2. *Ukrainstvo na Dalekomu Skhodi*. (1921). Nova Ukraina. Kalendar na rik 1921-j. V. S. 130 – 132. [in Ukrainian].
3. *Ukrainets' na Zelenomu Klyni*. (1917), 22 chervnia. [in Ukrainian].
4. Tsentral'nyj derzhavnyj arkhiv vyschykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy. F.3696. Op.2. Spr.381. S.214. [in Ukrainian].
5. Dovahaniuk-Dovhan' A. (1938). *Man'chzhurs'ka Ukrains'ka Okruzhna Rada [Manchurian Ukrainian District Council]*. Dalekyj Skhid. № 8. S. 125. [in Ukrainian].
6. Svit I. (1917). *1917 rik na Dalekomu Skhodi [1917 in the Far East]*. S.158. [in Ukrainian].
7. Nestorovych V. (1965). *Sertsia i burevii [Hearts and Storms]*. Chykaho-Detrojt. S.202. [in Ukrainian].
8. *Pryamurs'ke zhyttia*. (1918). Kh. 12 kvitnia. [in Ukrainian].
9. Dovahaniuk-Dovhan' A. (1938). *Man'chzhurs'ka Ukrains'ka Okruzhna Rada [Manchurian Ukrainian District Council]*. Dalekyj Skhid. № 9. S. 141. [in Ukrainian].
10. Novyts'kyj M. (1928). *Zelenyj Klyn (Prymorschyna) [Green Wedge (Primorsky region)]*. Kharkiv. S.41. [in Ukrainian].